

Fotografija helikopterja gazela 664 ob neki priložnosti, ko je pristal pri Koprivnikarjevem vikendu na Koščakah. Od leve proti desni: pilot Toni Mrlak, Avgust Koprivnikar, lovec LD Cajnarje, in Tonijev oče Tone Mrlak. / foto: arhiv LD Cajnarje

NAČRTOVANI PREBEG PILOTA TONIJA MRLAKA ŠE VEDNO NI DOBIL PRIZNANJA URADNIH OBLASTI

Bo Jelko Kacin le spregovoril?

Samostojne Slovenije in desetdnevne vojne niso pribojevali le trije »izbranci«, ampak ves narod – Zgodbe spregledanih, pozabljenih, izbrisanih

Tomaz Bukovec

»Naša ekipa je šla najprej do tovarnjakarjev na drugi strani Medvedjeka, vendar smo lahko ugotavljali le smrt. Ljudje so ležali pod tovarnjaki in ob njih, bili so razmesarjeni ... Potem so nas poklicali na vrh Medvedjeka, kjer je bil ranjen teritorialec, in tam je prišlo do drugega napada. Dr. Antun Kvasič, ki je imel takrat sina ravno na služenju vojaškega roka, je rekel, da se moramo skriti k vozilu, ker nas bo ta s svojim znakom varoval, z voznikom **Jožtom Ivanušem** pa sva ga komaj odveklela v zaklon. Našla sem največje bukeve, obilni Ivanuš pa je skočil do mene in me objel ter skrtil kot otroka. Tega mu ne bom nikoli pozabila. Priletelo je letalo in začelo streljati. Tuljenje letalskih motorjev je bilo oglušujoče, ves čas je streljal z mitraljezom in rafal je šel točno po sredini reševalnega vozila.« Tako se je vojne v Sloveniji že pred leti spominjala medicinska sestra **Darinka Petrič** iz Novega mesta, ki je bila skupaj z voznikom reševalcem Ivanušem in dr. Kvasičem v eni od dveh reševalnih enot na Medvedjeku.

Ena izmed mnogih

Njena pripoved je le ena izmed mnogih, ki smo jih zapisali v Nedeljskem v zadnjih tridesetih letih, še največ ob okroglih obletnicah. Ob prvi, peti, deseti, dvajseti in sedemdeseti. Trideset let samostojne Re-

publike Slovenije, trideset let od vojne za Slovenijo, trideset let od brionskega sporazuma, trideset let od dne, ko je zadnji vojak Jugoslovanske armade zapustil Slovenijo. »Trideset let od dne, ko se je moj mož po treh mesecih odsotnosti vrnil domov. Takrat sem bila sama z

otrokoma, starima dve in štiri leta, poslušala sem poročila in trepetala. Mož se mi je oglasil samo nekajkrat ...« pripoveduje **Urška** iz okolice Ljubljane. Zdaj lahko govorimo o »generalih« in politikih, ki naj bi imeli skorajda edini zasluge za zmagoto, lahko razpredamo o bitki vseh

Fotografija fotoreporterja Naceta Bizilija, ki pove vse. Objavljena je bila leta 1991 v prvi številki Nedeljskega dnevnika v samostojni Sloveniji.

bitk v 20. stoletju, lahko slavimo, lahko pa tudi bentimo, ker so nekateri osamosvojitve izkoristili za osebne finančne koristi in prehod v najbolj surov kapitalizem. A v ozadju vsega so zgodbe ljudi, prebežnikov, vojakov Teritorialne obrambe, policistov, civilistov ...

Na drugi strani

Dne 19. junija 1991 je bilo po evidencah v JLA še 4500 slovenskih vojakov, od takrat do julija pa je bilo evidentiranih 1750 pobegov, pri čemer niso bili vsi zabeleženi. Tako je takrat republiški sekretariat za ljudsko obrambo po besedah pomočnika republiškega sekretarja **Janka S. Stuška** ocenjeval, da je v JLA v resnici ostalo le okoli 800 slovenskih vojakov. To govori o ogromni številki mladih fantov, ki so med vojno pobežili iz vojske, ki je napadla Slovenijo. Takrat so morali sprejeti eno največjih in najtežjih osebnih odločitev, kar je terjalo izjemno pogum.

Še ne dvajsetletni nabornik iz Trebnje Gorice pri vasi Krka na Dolenjskem **Franc Špelko** je bil ubit 27. junija 1991 v vojaškem skladišču Zgornja Ložnica pri Slovenski Bistrici. Nikoli ni bil izpostavljen kot heroj, morda tudi zato ne, ker je bil ubit v uniformi jugoslovanske armade, čeprav med begom. Njegovi starši so imeli težave pri uveljavljanju odškodnine in pri priznanju, na kateri strani je padel. Armada je takrat podala uradno pojasnilo, da je prišlo do pomote med menjavo straže. Res? Boris M. Gombač je v knjigi Na drugi strani (2005) zapisal: »Mladi fant, ki je skušal pobežiti, je po nekaj metrih bega dobil kroglo v tilnik. Ustrelil ga je desetnik Avramović, kar so potrdili soudeleženi v pobegu **Igor Savič** in **Branimir Vuksanović**, ki sta zdaj v enoti Teritorialne obrambe v Slovenski Bistrici, ter **Goran Milič**, ki leži ranjen v mariborski bolnišnici. Strel v tilnik so potrdili tudi na obdukciji v Mariboru.« Danes je njegovo ime zapisano na spomeniku padlim v vojni za Slovenijo, tako kot ime **Tonija Mrlaka**.

Padel med letom na slovensko stran

V Nedeljskem dnevniku smo prvi zapis o pilotu, ki je pripravil prebeg helikopterja na slovensko stran, objavili spomladi 1992 in potem zgodbo nadaljevali skoraj deset let kot edini medij. Toni Mrlak je pred vojno pripravil prebeg do treh helikopterjev gazela iz armade. O tem pričajo njegovi stiki z načelnikom MSNZ Ljubljana okolica **Elom Rijavcem**, namestnikom obrambnega ministra oziroma sekretarja **Jelkom Kacinom**, s katerim se je najbolj podrobno dogovarjal za prebeg, in **Andrejem Lovšinom**. Prav tako o tem pričajo možje iz njegove enote, tehnika **Vojko Urlep** in **Josip Volf** ter predvsem pilot **Jože Kalan** in tehnik letalec **Bogomir Šuštar**, ki sta s prebegom iz JLA na stran TO s helikopterjem gazela 28. junija dokazala vse priprave na prebege. Prav E. Rijavec je trdno prepričan, da je bil Tonijev zadnji helikopterski polet v resnici poskus prebege na stran Teritorialne obrambe. Zanimivo je tudi pričanje dr. **Igorja Potočnika**, predsednika Združenja veteranov 90-91 mesta Ljubljana in bivših ljubljanskih občin, 15. marca 2017 v Nedeljskem dnevniku. Kot teritorialec je iz neposredne bližine opazoval zadnji let pilota Tonija Mrlaka (in tehnika letalca **Bojančeta Sibinovskega**). Pozneje je opisoval, da je helikopter letel nad Pre-

šernovo cesto in potem močno upočasnil let nekje pri Cankarjevem domu. Potem je odletel naprej, zelo počasi mimo Levstikove 10, kjer je bil Republiški sekretariat za informiranje in njegov stik, s katerim je pripravil prebege – Jelko Kacin.

Lovci so ga čakali

O tem, kam naj bi odletel, pa pričča zapis lovec LD Cajnarje v knjigi Slovenski lovci v vojni za Slovenijo (LZS, 2016). Njihov pokojni član družine **Avgust Koprivnikar - Gustelj** je imel svoj vikend v zaselku Koščaki 1 pri Svetem Vidu, ki stoji v lovišču te lovske družine. Bil je dober prijatelj družine pokojnega Tonija Mrlaka, ki je pred sestrelitvijo s helikopterjem gazela že večkrat pristal pri Koprivnikarjevem vikendu in je dobro poznal ta teren. »Ko so že potekale priprave na vojno, ki se je dejansko začela 27. junija 1991, me je Gustelj obvestil, da bo nekje v prvih dneh vojne iz sestave JLA na stran TO s svojim helikopterjem prebegnil Toni Mrlak in da bo pristal nekje v lovišču naše lovske družine, in sicer pri Koprivnikarjevem vikendu ali na rezervni lokaciji predel Svilsi in Petelinji lazi. Konkretno koordinacijo in vezo je vzdrževal Gustelj sam, ki je bil tudi radioamater in je imel svojo CB-postajo, saj takrat še nismo imeli mobilnih telefonov. Predvideno je bilo, da bi prebegli helikopter po pristanku malo zamaskirali z vejevjem, potem pa bi ga prepeljali na primerno lokacijo TO. Nekateri lovci, vključno z **Antonom Medenom**, smo bili na to pripravljani. V četrtek, 27. junija, je Gustelj sporočil, da je zelo verjetno, da bo ta večer izvršen prebeg Tonijevga helikopterja na našo stran, zato smo bili na jagi do večera. No, tisti večer prebege nismo dočakali ...« je zapisal lovec LD Cajnarje **Franc Koščak**.

Poštenost države

Že pred leti je upokojeni delavec Morsa **Vid Drašček** z Vrhnike dal pobudo na ministrstvo za obrambo, da bi se po Toniju Mrlaku poimenovala helikopterska eskadrija, pa so mu v dopisu 29. januarja 2015 odgovorili, da se po ljudeh lahko poimenujejo le vojašnice. Predsedniku države Republike Slovenije **Borutu Pahorju** so družina in prijatelji pokojnega pilota junija 2013 poslali predlog za posthumno odlikovanje, 25. septembra 2013 pa so prejeli odgovor predsednikovega urada, da se za halvajujejo za predlog in da ga bo obravnavala komisija za odlikovanja. Enak predlog so 16. januarja 2016 predsedniku države poslali tudi ljubljanski veterani vojne za Slovenijo, ki že vrsto let (tretjo soboto v juniju) organizirajo pohod v Mrlakov spomin. Dobili so identičen odgovor: komisija bo obravnavala vaš predlog ...

Morda pa bo ob 30-letnici tudi prvi mož, ki se je dogovarjal za prebege helikopterjev, Jelko Kacin, toliko pošten do sebe in Mrlaka ter spomina nanj, da bo spregovoril o Tonijevi vlogi (njegov zapis v Obrambi leta 1992 je bil vendarle premalo) in odpravil vse dileme, pa čeprav je helikopter sestrelila raketa s slovenske strani. Trideset let po vojni bi bil namreč čas, da se popravi del krivic in da tudi predsednik države odlikuje spregledane, pozabljene, izbrisane. To je dolžan zaradi spomina nanj, predvsem pa zaradi poštenosti države do žrtve in žrtvovanj v vojni za Slovenijo. Mi pa bomo, tako kot že trideset let, vedno znova pripovedovali njihove zgodbe. ■